

تطور كتابة السيرة الذاتية في الرواية العبرية في القرن الحادي والعشرين

تطور كتابة السيرة الذاتية في الرواية العبرية في القرن الحادي والعشرين

ا.م.د. فكري جواد عبد

جامعة الكوفة/ كلية الاثار

البريد الإلكتروني Email : alfkr@hotmail.com

الكلمات المفتاحية: السيرة الذاتية، الرواية، الادب العبري.

كيفية اقتباس البحث

عبد، فكري جواد، تطور كتابة السيرة الذاتية في الرواية العبرية في القرن الحادي والعشرين، مجلة مركز بابل للدراسات الانسانية، ٢٠٢٠، المجلد: ١٠، العدد: ٣ .

هذا البحث من نوع الوصول المفتوح مرخص بموجب رخصة المشاع الإبداعي لحقوق التأليف والنشر (**Creative Commons Attribution**) تتيح فقط للآخرين تحميل البحث ومشاركته مع الآخرين بشرط نسب العمل الأصلي للمؤلف، ودون القيام بأي تعديل أو استخدامه لأغراض تجارية.

مسجلة في
ROAD

مفهرسة في
IASJ

Autobiography writing developed in the Hebrew Roman in the Twenty-first century

Ass. Prof. Dr. Fikry Jawad Abid
Faculty of Archaeology- University of kufa

Keywords : Autobiography, Hebrew literature, Roman.

How To Cite This Article

Abid, Fikry Jawad, Autobiography writing developed in the Hebrew Roman in the Twenty-first century, Journal Of Babylon Center For Humanities Studies, Year :2020, Volume:10, Issue 3.

This is an open access article under the CC BY-NC-ND license
(<http://creativecommons.org/licenses/by-nc-nd/4.0/>)

[This work is licensed under a Creative Commons Attribution-NonCommercial-NoDerivatives 4.0 International License.](http://creativecommons.org/licenses/by-nc-nd/4.0/)

Abstract

Autobiography writing is one of the common literary arts in world literature. This literary genre had a distinguished position in Hebrew literature during its various periods

Many Israeli writers excelled in writing a Autobiography, which, by telling the details of their lives and those of their parents, contributed to focusing on important joints of modern Jewish history in Israel and in the countries of the world.

The research analyzed and studied five Hebrew fiction works published in Israel at the beginning of the twenty-first century, and concluded the most important goals that the authors wanted to reach by writing their Autobiographies

A Autobiography that has ancient roots in international literature, as well as the matter in Hebrew literature. Its literary features began to grow deeper and more mature during the past decades. Studies and research on this literary art have come, so this research came to discuss this important literary issue, as this research reviews the most important aspects that the novelists wanted The Israelis shed light on them or used them to serve their goals when writing their biographies, the most important of which are the political goals that the novelists considered affecting the political presence of them and their state, as well as the social and economic that the Israeli writers tried to address by writing their biographies.

This research studies the most important Jewish writers who wrote their biographies in the beginnings of the twenty-first century, novelists Uri Branstein, Rachel Sidov Mizrahi, Amos Oz, Sasson Sumikh, Yehudit Katzir they are the subject of the research and his sample and who were able to write their biographies that not only reflect the memories of their childhood but also tried That they include the history of their country, the history of their people, and the historical fluctuations that they went through during the period that preceded and after the declaration of the establishment of their state, and the problems the Middle East suffered after this time.

المخلص:

كتابة السيرة الذاتية هي واحدة من الفنون الأدبية الشائعة في الآداب العالمية. وكان لهذا النوع الأدبي مكانة متميزة في الأدب العبري خلال فتراته المختلفة. برع العديد من الأدباء الاسرائيليين في كتابة السيرة الذاتية والتي من خلال سرد تفاصيل حياتهم وحياتهم ساهموا في تسليط الضوء على مفاصل مهمة من التاريخ اليهودي الحديث سواء كان في اسرائيل وفي دول العالم. لقد قام البحث بتحليل ودراسة خمس أعمال روائية عبرية صدرت في اسرائيل في بداية القرن الحادي والعشرين ويعرض استنتاجات اهم الأهداف التي أراد الأدباء الوصول اليها من خلال كتابة سيرهم الذاتية.

وادب السيرة الذاتية التي لها جذور قديمة في الآداب العالمية وكذلك الامر في الادب العبري بدئت ملامحه الأدبية تزداد عمقا ونضجا خلال العقود الماضية، وقلت الدراسات والبحوث عن هذا الفن الادبي لذا جاء هذا البحث لمناقشة هذه القضية الأدبية، كما يستعرض هذا البحث اهم الجوانب التي أراد الروائيون الإسرائيليون تسليط الأضواء عليها او توظيفها في خدمة أهدافهم عند كتابة سيرهم الذاتية والتي من أهمها الأهداف السياسية التي اعتبرها الروائيون انها تمس

الوجود السياسي لهم ولدولتهم هذا فضلا عن الاجتماعية والاقتصادية التي حاول الكتاب الإسرائيليون معالجتها من خلال كتابتهم لسيرهم الذاتية.

ان هذا البحث يقوم على دراسة اهم الكتاب اليهود الذين كتبوا سيرهم الذاتية في بدايات القرن الحادي والعشرين وهم اورى برانشتاين، راحيل سيدوف مزراحي، عاموس عوز، ساسون سوميخ، يهوديت كاتسير والذين يشكلون موضوع البحث وعينته والذين استطاعوا ان يكتبوا سيرهم الذاتية التي لا تعكس ذكريات طفولتهم فقط وانما تضمنت تاريخ بلادهم وأبناء شعبهم وما مر عليهم من تقلبات تاريخية خلال المرحلة التي سبقت والتي لحقت اعلان قيام دولتهم وما عاناه الشرق الأوسط من مشاكل بعدها.

התפתחות האוטוביוגרפיה ברומן העברי במאה העשרים ואחת תקציר:

האוטוביוגרפיה היא סוגה ספרותית המתארת את חייו של המחבר, הכותב על עצמו ומנסה לגלות את החשוב ביחסים שבינו לבין הסביבה שבה הוא חי ולפעמים הוא מנסה לכתוב על ההיסטוריה של המדינה שלו והעם שלו. בספרות העברית יש לאוטוביוגרפיה שורשים עתיקים והיא מופיעה לראשונה בתנ"ך בספר נחמיה ואחר כך בספר "חיי יוסף" של יוסף בן מתתיהו. ובספרות העברית החדשה היה לאוטוביוגרפיה מקום נכבד וסופרים רבים כתבו אוטוביוגרפיה שלהם. מחקר זה עוסק בחמש אוטוביוגרפיות לחמשה סופרים כתבו את הרומנים שלהם במאה העשרים האחד, ומנסה לגלות איך התפתחה האוטוביוגרפיה בתקופה זאת.

מילות מפתח: אוטוביוגרפיה, הרומן העברי, הספרות העברית

התפתחות האוטוביוגרפיה ברומן העברי במאה העשרים ואחת

האוטוביוגרפיה היא סוגה ספרותית המתארת את חייו של המחבר, הכותב על עצמו ומנסה לגלות את החשוב ביחסים שבינו לבין הסביבה שבה הוא חי, מה היה חשוב בתקופות חייו השונות, מה היו המאורעות שהשפיעו עליו, ומה הצליח להגשים בחיו.

יש לסופר מטרה אחת או יותר בכתיבת האוטוביוגרפיה שלו כמו:

1. מטרה ספרותית: הסופר מנסה לכתוב את הסוגה הספרותית הזאת כדי לתאר מה שעלה בידו לכתוב בימי חיו.

2. מטרה פילוספית: הסופר מנסה להפיץ את הרעיונות הפילוספיים שלו על בסיס הניסיון שלו בחיים.¹

3. מטרה פסיכולוגית: הסופר מנסה לכפר על חטאים שביצע כביכול על ידי פרסומם ; באמצעות האוטוביוגרפיה מקווה הסופר לשחרר את עצמו מהכחשה ולהגיע לחשיפת עצמיותו.

4. מטרה חברתית או פוליטית: הסופר כותב על חיו מתוך הסביבה החברתית והפוליטית והכלכלית שהוא חי בה ואשר משפיעה עליו.²

האוטוביוגרפיה בספרות העברית

האוטוביוגרפיה היא סוגה ספרותית חדשה אבל יש לה רקע היסטורי. בספרות העברית יש לאוטוביוגרפיה שורשים עתיקים והיא מופיעה לראשונה בתנ"ך בספר נחמיה ואחר כך בספר "חיי יוסף" של יוסף בן מתתיהו, אך הספרות העברית בימי הביניים לא שימרה את הז'נר הספרותי הזה.³

בספרות העברית החדשה, לעומת זאת, בהשפעה הספרות האירופית, התפתחה האוטוביוגרפיה וסופרים רבים כתבו אוטוביוגרפיה כמו למשל יוסף חיים ברנר, שלום עליכם, פרץ סמולינסקי, פנחס שדה ועוד.

התפתחות האוטוביוגרפיה ברומן העברי בהתחלת המאה העשרים ואחד:

האוטוביוגרפיה המשיכה במהלך המאה העשרים ואחד, לאחר שרווחה בחלק השני ממאה העשרים והתאפיינה במרכיבים הבאים:

1. האוטוביוגרפיה לקחה מן הזרם הפוסט-מודרניזם כמה מן המאפיינים שלו.
2. למרות שהעצמי עומד במרכז האוטוביוגרפיה, סופרים רבים התענינו בצדדים חברתיים ופוליטיים באוטוביוגרפיה שלהם, וכתבו בפירוט על החיים הפוליטיים והכלכליים של יהודים בגולה ובישראל.

3. סופרי האוטוביוגרפיה בת זמננו הביעו בישרות את הרעיונות הפוליטיים שלהם.

4. הפילוספיה והכיוון האינטלקטואלי של מחברי האוטוביוגרפיה רווחו ביצירותיהם, והנסיון האישי שלהם הוא במרכז האוטוביוגרפיה.⁴

5. חלק מרומני האוטוביוגרפיה התרחקו מהסביבה המקומית של הסופר והתקרבו לסביבות זרות שחיו בה האבות והסבים שלהם. הבנים נסו לחדש את הזהות שלהם ולכתוב על העבר של יהודי הגולה שהיה בחלקו הגדול מקור לאבל וכאב. אבל חלק

מהאוטוביוגרפיה העברית הצליח לתאר את הישראלי החדש שעזב את כל מדינות העולם וחזר לישראל למצא את אושרו, וזה הוא הישראלי בן המאה העשרים ואחת.

6. השפה של רוב האוטוביוגרפיות היתה שוטפת ולא מסובכת; קרובה יותר ללשון הדיבור היומיומי בגלל:

- הצורך שהאוטוביוגרפיה תהיה קרובה לרוב הקוראים ושלא יהיה חשוב מהקוראים. - השפעת ז'נר הפוסט-מודרניזם ששלט בספרות העברית מסוף המאה העשרים.

7. למרות שרומני האוטוביוגרפיה מתענינת בפרטים מחיי המחבר ובני משפחתו, האוטוביוגרפיה בספרות העברית היא תעודה היסטורית על בעיות וחוויות מחיי החברה הישראלית, ועל מאורעות חשובים ליהודים, כמו מלחמת העצמאות והכרזת העצמאות של המדינה, הקיבוץ וחיי החלוצים, והעליה כו'... על כן היה כותב האוטוביוגרפיה לא סופר בלבד אלא היסטוריון גם כן.

דוגמאות מאוטוביוגרפיות עבריות שנכתבו בהתחלת המאה העשרים ואחת:

1. אורי ברנשטיין⁶

אורי ברנשטיין טען באוטוביוגרפיה שלו "ספק חיים"⁷ שלמרות שהיא אוטוביוגרפיה, היא שייכת לעולם הבדיון יותר מאשר לעולם האמת, ואינה יכולה לשמש מקור לכתיבת ההיסטוריה. הוא כתב במשפט הפתיחה שהאוטוביוגרפיה שלו היא ספק סיפור, והסיפור הזה נע בין עולם האמת ועולם הבדיון, בין מה שקרה ובין מה שהוא היה רוצה שיקרה. הסופר מטיל ספק בכוח הזיכרון וגם ביכולתו לספר את סיפור חייו בלי שאיפות והשקפות שאולי היו חלק מחיו בדמיונו בלבד. ברנשטיין קובע שסופר אינו היסטוריון. הסופר שואף לעולם היפה של הבדיון, וההיסטוריון כותב על, ומתוך עולם קשה, עולם האמת והזיכרון.⁸

כרוב מחברי האוטוביוגרפיות פותח אורי ברנשטיין בעולם המשפחה בגלל שהדמויות הראשונות שהטביעו בו את חותמן הן ממשפחתו, שהיא העולם הקטן והראשון לכל בני האדם. הוא הקדיש חלק מספרו לתאר את בני משפחתו, האם, האב והסבתא. הסופר כתב על אמו כסמל לכוח, למרות שהיא הרגישה עצמה חלשה בגלל שבעלה עזב אותה והותיר אותה ואת בנה לבדם מול העולם. אבל האם הצליחה להגן על הבן ולעשות ממנו איש חזק בעל עתיד טוב. כשכתב על אבא שלו כתב ברנשטיין לפעמים בשנאה ולפעמים באהבה. הוא כתב בשנאה כשנשען על עולם הזיכרון שבו בגד האב בו ובאמא שלו

כשעזב אותם וברח. הוא כתב באהבה כשנשען על עולם הבדיון שבו רואה הילד את אבא שלו כסמל לכוח ומגן. הוא כותב: "הוא שומר עלי מכל רע".¹ המחבר עצמו דומה לאבא שלו שכן גם הוא בגד בה כשעזב אותה, כאביו, וגר באירופה ולא שב אליה אלא כשננטה למות. הבן גם נמנע מלהיפגש עם האב כשהיו שניהם בפריז, וביקרו שם רק בשוכבו על ערש דווי. אמו של המחבר היתה סמל לארץ מולדתו ולציונות, ואביו היה סמל לקדמה ולעולם הגדול.

בספר חיים יש קשר ומתח בין עולם האמת לבין עולם הבדיון, ויש קשר ומתח בין העולם היהודי לבין העולם הישראלי. מתוך הכתיבה על ברנשטיין הנווד מצליח המחבר להציג את הישראלי כדמות רב-תרבותית מעורה בתקופות היסטוריות שונות, המעידה על המתח הדיכוטומי בין הישראליות לבין אזרחות העולם, ומתח זה שונה מן המתח שבין העולם היהודי הישן לבין העולם הישראלי המתחדש.

כשרצה לתאר את מקורות התרבות שלו חזר המחבר לשורשים, וכן למורים שלו שהשפיעו עליו בתרבותו והטביעו בו חותם בתפקידו הספרותי. דמות הסופר היא דמותו של הצבר, שדבקתו בישראל אינה ציונית אלא כמו-כנענית, דמות שהיה לה חלום גדול על חיים בארץ לבני שם המדברים עברית, עם גדול ורב². השתיכות המחבר לארץ ישראל היתה המרושת שלו מסבתו שהיתה תלויה בארץ ושייכת לה בכל מעודה ולמרות הפרעות והבעיות שהיו לה ולמשפחתה בתקופות ארוכות אלה לא עזבה אותה. בסופו של דבר עזב הסופר את אירופה ואמריקה ושב לתל אביב בישראל. ואולי הוא בחר תל אביב בגלל שהיא בישראל עיר אירופית שהוקמה שלא במקומה והיא קרובה יותר לאירופה מאשר ירושלים.³ המחבר הצליח יותר מאחרים לכתוב אוטוביוגרפיה מתארת את הישראלי החדש – לא הישראלי התועה בדרכי העבר, אלא הישראלי שחיפש את זהותו במערב ומצא שם את עושרו, אבל חזר לישראל לחפש את אושרו, וזה הוא הישראלי בן המאה העשרים ואחת.⁴

2. רחל סידוף מזרחי:⁵

הרומן של רחיל סידוף מזרחי "בציפורני הגורל"⁶ היא האוטוביוגרפיה של הסופרת. בכותרת הרומן הזה היה בו סימוליות הרומזת לתוכן הספר והיא מבוססת על זיכרונותיה. המחברת כתבה על שני נושאים חשובים בחיי כל היהודים: בעיות זהותו

וחיו הקשים במדינות אירופה בתקופת האנטי-שמיות, ובעיית העליה לארץ ישראל בימי השלטון העותמני.

הסופרת מתחילה במאורע חשוב בהיסטוריה של המשפחה שלה והוא החלטת סבה לעזוב את אירופה ולעלות לארץ ישראל, או במילותיה שלה: "שיירה ארוכה ומפותלת נעה באיטיות רבה עקב בצד אגודל. גברים נשים וטף משרכים רגליהם בשביל הקפוא והמושלג, משתלבים היטב בנוף הלבן... שמואל איש הברזל שידע ימים טובים יותר בקרב פקודיו ואמרי פיו היו כנכסי צאן ברזל לגדודי החיילים שסרו למרותו, נס כעת על נפשו רק בשל היותו יהודי. כאשר עלה צאר חדש, נצלו אויביו את המצב והכפישו את שמו... מיד שלח את שני בניו הצעירים לירושלים... כאשר שמע שאין מוצא והמצב לא נגרע, לקח את משפחתו, שני אחיו ומשפחותיהם ויצאו לדרך, הרחק מעירי הקוקוז בהן נולדו".¹⁴

אחר-כך נכנסה הסופרת רחיל מזרחי לפרטים יותר חשובים מחייה ומחיי משפחת הוריה, כשכתבה על ההיסטוריה הפוליטית של מדינת ישראל ומלחמותיה בשנים 1948, 1956, 1967 ועל תפקיד האומות המאוחדות בקונפליקט זה. הצד האישי ברומן חלש מול הצד החברתי. המחברת הצליחה לתאר יפה את מצב החברה הישראלית במדינה הצעירה (הקיבוץ, העליה, וקיום המדינה והתפתחותה) ועל כן בקשו מבקרים רבים שרומן זה יהווה חלק מתכנית הלימודים הישראלית.¹⁵

הסגנון של מזרחי הוא של תיעוד אותנטי. הגיבורים ברומן שלה יש להם שמות של בני המשפחה שלה, והמחברת מדברת בגוף השלישי ובזה היא שונה מרוב כותבי האוטוביוגרפיה שמדברים בגוף ראשון.

3. עמוס עוז:¹⁶

עמוס עוז כתב את האוטוביוגרפיה שלו "סיפור על אהבה וחושך"¹⁷ ב-2002 ובניגוד לאורי ברנשטיין טען עוז ובצודק שכל יצירה ספרותית כוללת צדדים וחלקים מהאוטוביוגרפיה של המחבר, והדמויות שביצירות אלו הם השתקפויות של אנשים חיים בתקופה מתקופות חיי הסופר אשר השפיעו עליו.

האוטוביוגרפיה של עמוס עוז דנה בנושאים שונים אבל הנושאים החשובים ביותר בהם החברתי והפוליטי. אבל עמוס עוז חידש באוטוביוגרפיה שלו בכך שעשה שימוש בדמויות מיצירות אחרות שלו ושאל מהן לאוטוביוגרפיה שלו כמו אותו הים מ-1999,

מיכאל שלי מ-1968, מנוחה נכונה מ-1987 ודבר הזה חזק את הצד הבדיוני שבאוטוביוגרפיה שלו, והסופר אחר כך העתיק אותה מילה במילה לסיפור על אהבה וחושך.¹⁸

כשעמוס עוז דן בנושא החברתי הוא כותב בפירוט ומתוכו הוא נכנס לעולם הפוליטיקה. הצד הפוליטי באוטוביוגרפיה שלו הוא תעודה היסטורית שבה עלה בידו לכתוב בהגינות על היישוב מתוך הביוגרפיה המשפחתית שלו. הוא גם כתב על ההיסטוריה של ירושלים בשנות השלושים של המאה העשרים, ולא הזניח את מרכזי היהודים באירופה בתקופה ההיא, ובמיוחד בוילנה, ברובנו ובאודסה. הוא כתב על משפחתו שנטשה את מזרח אירופה ועלתה לארץ ישראל. גרשון שקד כתב: "בספרו את קורות בני משפחתו בגולה הוא מציג מצבים פסיכולוגיים שנולדו על רקע של מציאות היסטורית, והוא מרחיב בתיאור המציאות ההיסטורית ומנתחה כמו מזווית ראייה של היסטוריון ציוני הרואה את הקשר שבין האנטישמיות, ההתבוללות והציונות... מתיאור ההגירה עולה תמונה היסטורית ציונית, המראה כי הציונות היא פועל יוצא של אותה אנטישמיות שפשטה באירופה כמחלה ממארת. חיי המשפחה עצמם נתפשים כחיים שעוצבו על ידי ההיסטוריה היהודית, ובתפישה זו הנרטיב הציוני"¹⁹

עמוס עוז, בניגוד לברנשטיין, כתב את האוטוביוגרפיה שלו בראיה ציונית והצד הפוליטי הוא הצד המרכזי שבה. הוא כתב על תקופה ארוכה בחיי היהודים באירופה ובישראל כוללת את האנטישמיות, והעליה, ומלחמת העצמאות, הוא היה האידיאל הקיבוצי וכן למשפחה היתה האידיאל החלוצי.²⁰ הסיפור של עוז כולל תיאור הערים החשובות להיסטוריה של היהודים כמו וילנה, ירושלים ותל-אביב. הוא כתב גם על המאבקים של היהודים בתקופה ההיא במיוחד נגד האנטישמיות ונגד הפלשטינים. הוא נהג לומר שהוא חי בתקופה חשובה ביותר כי בה הצליחה הציונות להציג את החזון היהודי של הקמת מדינה להם. הוא ראה את עצמו כבן דור בעל מזל שחי בתקופה כזאת. עמוס עוז כתב את ההיסטוריה של עמו ומדינתו בסגנון לא היסטורי אלא אמנותי וספרותי. האוטוביוגרפיה של עמוס עוז כוללת אישים רבים אבל הגיבורים שלה הם אבא, אמא והבן שלהם שחיו במקום חשוב ובזמן חשוב בהיסטוריה הלאומית של היהודים. האוטוביוגרפיה של עמוס עוז עשירה בחומרים רבים, והיא מזיגה של היסטוריה וחברה עם דמיון. התוצאה היא תעודה היסטורית המתארת את דברי ימי היהודים במחצית השנייה של המאה העשרים.²¹

٤. ששון סומך^{٢٢}

הסופר ששון סומך כתב את האוטוביוגרפיה שלו בגדאד אתמול^{٢٣} שבה תיאר את ההיסטוריה הפוליטית, הכלכלית והחברתית של בני הקהילה היהודית בעיראק במהלך המחצית הראשונה של המאה העשרים. לסופר היתה מטרה אחת והיא לתאר את האישים והסביבה, כפי שהיו במציאות ולא בדמיון, הוא קיווה לכתוב היסטוריה מתוך הספרות, ולא לכתוב ספרות מתוך היסטוריה. הסופר כתב על ימי ילדותו ועל החינוך שקיבל כשהצטרף לבית-ספר שמש בבגדאד, שרוב בני הקהילה היהודית התחנכו בו. ששון סומך איננו שונה מסופרים עיראקים יהודים אחרים שכתבו בהתלהבות על עולמם ועל כל צדדי החיים שלהם בעיראק. הסופרים אלי עמיר 1937, סמי מיכאל 1926 ואחרים תארו את רגשותיהם ברוב יצירותיהם הספרותיות והם התגעגעו לארץ מולדתם שהיו מוכרחים לעזוב. הסופר ובני הקהילה היהודית בבגדאד סבלו מאנטישמיות שהיתה חל מן המצע של המפלגות הלאומיות בעיראק בתקופה ההיא, אבל דבר הזה לא השפיע לרעה על רגישותו כלפי ארץ מולדתו. הוא התנגד לתקיפת ארצות הברית בבגדאד בשנת 1991, כמו הסופר הישראלי האחר ממוצא עיראקי אלמוג בהיר 1978 בסיפורו "איכה ישבה בגדאד" שיצא לאור בשנת 2008 בה התנגד לכיבוש האמריקני של עיראק בשנת 2003.

הסופר ששון סומך, שעבר מסביבה אנטישמית בעירק הערבית למדינה יהודית בארץ ישראל חווה פולמוס פנימי לגבי זהותו והשתייכותו מבחינה תרבותית, והנושא הזה תופס מקום נרחב באוטוביוגרפיה שלו. הוא ומשפחתו עזבו את עיראק שבה היו הוא ומשפחתו חברים במפלגה הקומוניסטית העיראקית, תרבותם היתה התרבות הערבית והוא השפע על ידי משוררים ערבים כמו אל-גואהרי (1899-1997) ואל-סיאב (1926-1964). על כן כשעלה לישראל הוא התמחה בספרות הערבית בלימודיו באוניברסיטת תל-אביב.

ששון סומך כתב על תפקיד התנועה הציונית בעלית היהודים מעיראק לישראל במבצע עזרא ונחמיה^{٢٤} במהלך שנות החמשים של המאה שעברה אחרי פרעות הפרהוד בשנת 1941. ערב עלייתו לישראל הוא לא האמין שיצליח להתערות בה בגלל שהשורשים שלו נטועים בעיראק והוא שייך לתרבות בכל. הוא תאר באוטוביוגרפיה שלו עלית בני הקהילה שלו לישראל בגלל ייאוש מן הפוליטיקה של מדינת עיראק וחפשו מקום מקלט שיש בו בטחון וחירות והמקום הזה היה ישראל.^{٢٥} בדרך-כלל מגדיר סומך את עצמו

באוטוביוגרפיה שלו כיהודי- ערבי, כפי שהגדיר את עצמו גם בבגדאד. הוא הרגיש כעיראקי בן דת משה שנאלץ לעזוב את ארץ מולדתו אבל לא עזב את עברו שהוא תלוי בו.

• יהודית קציר²⁶:

יהודית קציר כתבה רומן אוטוביוגרפי "צילה"²⁷ שראה אור בשנת 2013. רומן זה זכה להצלחה גדולה והופיע ברשימת רבי המכר של אותה שנה. בספר זה מתארת הסופרת את המאורעות החשובים בחיי סבתה רבתה צילה רמברג מרגולין. מבקרים רבים ראו בספר הזה תרומה חשובה גם בתחום הספרות, גם בתחום ההיסטוריה של הצינונות, וגם בהיסטוריה של האנטישמיות. הסופרת כתבה על בעיות היהודים בארץ ובמדינות הגולה ובו מתוארת שנאת הגויים ליהודים, ואי מתן סיוע לנזקקים ביניהם לנוכח סכנת נפשות.

הספר משתרע על פני דורות אחדים: הוא מתחיל בתיאור המאורעות באודיסה בשנת 1905 מתוך נקודת מבטה של צילה, גיבורת הרומן, שאבדה את עינה השמאלית באותם מאורעות, ומתוך נקודת מבטם של בני המשפחה שלה בסביבה האנטישמית. זאת היתה הסיבה העיקרית לעליית המשפחה לישראל וכאן מתחיל השלב השני ברומן, שלא היה כל כך קל, בגלל הבעיות שבהם נתקל הישוב היהודי בתקופה ההיא. המשפחה והגיבורה נדדו מישוב לישוב וסבלו גם מקשיי פרנסה שהיתה. עם זאת המשפחה לא עזבה את ישראל והמשיכה לחיות בה. מצד שני, המספרת כתבה על נושא שלא נכתב עליו הרבה, והוא ההתישבות של יהודים בעזה בשנות העשרים של המאה שעברה.

האוטוביוגרפיה מתארת את המאבק הצינוני להקמת מדינת ישראל בשנת 1948, החזון של גיבורת הרומן ושל כל היהודים בתקופה ההיא. אולי אפשר לראות את באוטוביוגרפיה הזאת תעודה היסטורית ארכיונית, בגלל שהמחברת עשתה תחקיר אצל קרובי משפחתה וגם קראה את היומן והזכרונות של גיבורי האוטוביוגרפיה כמו צילה שנתנה לרומן את שמו וחסן בעלה. אלה מאפשרים הצצה אל התקופה שמתארת אותה המחברת.²⁸

סיכום:

בסופו של דבר חיבור זה לא רק באופן טכני עוסק באוטוביוגרפיות של סופרים, אלא גם בסיבה שבגללה כתבו סופרים ישראלים אוטוביוגרפיות כאלה, והנה חלק מתוצאות מחקר זה:

1. האוטוביוגרפיה הוא סוג ספרותי חשוב בכל ספרויות העולם, וסוג זה גם רווח בספרות העברית החדשה. מתקיים בו ביסוס לצד ערעור מתמיד על מושג הזיכרון.
2. לאוטוביוגרפיה יש לו רקע היסטורי. בספרות העברית יש לאוטוביוגרפיה שורשים עתיקים והצורה הראשונית שלו מופיעה בתנ"ך ובמיוחד בספר נחמיה.
3. למרות הזיכרון שבו תלוי הסופר עצמו, והסיפור הוא סיפור משפחתו של הסופר, הזיכרון הוא הזיכרון הקולקטיבי של העם כולו.
4. מן הסופרים העבריים הבולטים בתחום האוטוביוגרפיה אפשר למנות את אורי ברנשטיין, רחיל סידוף מזרחי, עמוס עוז, ששון סומך, יהודית קציר ואחרים. באוטוביוגרפיה שלהם כתבו הסופרים הישראלים בפרוטרוט על בעיות בני עמם. הם לא הפנו עורף לבני עמם, אלא כתבו עליו וותולדותיו התמששו אצל גיבורי הרומנים שלהם.
5. סופרי האוטוביוגרפיה נבדלים זה מזה בהשקפתם בנושא הזהות. הספרות מזרחי מדגישה שאין זהות מתאימה ליהודי יותר מזהות יהודית-ישראלית, אבל הסופר סומך מגדיר את הזהות שלו כיהודית-הערבית, ורואה את עצמו כיהודי שבני דתו רואים אותו כשייך לתרבות הערבית, ומתגעגע אליה למרות אהבתו למדינת ישראל. הסופר ברנשטיין היה טוען שהוא ישראלי אך לא ציוני.
6. רוב הסופרים הישראלים במאה העשרים ואחד כתבו אוטוביוגרפיות כדי לקדם מטרות פוליטיות. והם כתבו על החיים שלהם בתוך הסביבה החברתית והפוליטית והכלכלית שהשפיעה עליהם.
7. אחד הנושאים העיקריים (אם לא העיקרי ביותר) בכל הספרים האלה שאני רואה תופעה חברתית, חוזר כחוט השני עניין האנטישמיות. רוב הסופרים האלה מנסים לכתב באוטוביוגרפיה שלהם להצדיק את עזיבת ארצות הגולה שלהם ושל בני משפחתם בגלל האנטישמיות וסכנת המוות שנשקפה להם בגולה, זו היתה אחת המטרות העיקריות של הציונות.
8. הסופרים הישראלים לא כתבו האוטוביוגרפיות למען ספרותי בלבד אלא הם כתבו אותה להשקפת את ההיסטוריה היהודית בעת החדשה בישראל ובמדינות הגולה, והם תעודה היסטורית חשובה. וכאן אין בעצם הבדל בין סופרים אשכנזים ומזרחיים.

ביבליוגרפיה:

1. Lrena Nabergoj. Reality and Truth in Literature. V&R Unipress. Germany 2013

تطور كتابة السيرة الذاتية في الرواية العبرية في القرن الحادي والعشرين

2. יוסף אורן, סוגות בסיפורת הישראלית, כתר, ירושלים 2004
3. יונה דוד. מחקרים בספרות העברית בימי הביניים, אוניברסיטת תל-אביב 2004
4. Benaouda Leb dai. Autobiography as a writing Strategy in postcolonial literature. London 2015
5. ג. קרסל, לכסיקון הספרות העברית בדורות האחרונים, הוצאת הקיבוץ הארצי השומר הצעיר, מרחביה 1965
6. אורי ברנשטיין, ספק חיים, הוצאת כתר, ירושלים 2002
7. גרשון שקד, תמונה קבוצית, כנרת זמורה-דביר, ירושלים, 2009
8. משה גרנות, לקסיקון הסופרים העבריים בהווה, ירושלים 2006
8. <https://www.steimatzky.co.il/%D7%A8%D7%97%D7%9C-%D7%A1%D7%99%D7%99%D7%93%D7%95%D7%A3-%D7%9E%D7%96%D7%A8%D7%97%D7%99/%D7%91%D7%A6%D7%99%D7%A4%D7%95%D7%A8%D7%A0%D7%99-%D7%94%D7%92%D7%95%D7%A8%D7%9C.html>
9. רחל סיידוף מזרחי, בציפורני הגורל, הוצאת בת אור, תל-אביב 2009
10. אהובה פלדמן, שנאה לא כבושה, על שנאה עצמית יהודית בספרות העברית בת זמננו, תמוז, תל-אביב 2006
11. דן לאור, המאבק על הזיכרון, מסות על ספרות, חברה ותרבות, ספרית אפקים הוצאת עם עובד, תל-אביב 2009
12. <http://www.e-mago.co.il/Editor/literature-1775/htm>
13. Northrop Frye, Anatomy of Criticism, Four Essays, London 2001
14. דב סדן, על עמוס עוז, ארחות ושבילים, מסה, עיון, חקר, תל אביב, עם עובד 1977
15. https://he.wikipedia.org/wiki/%D7%A9%D7%A9%D7%95%D7%9F_%D7%A1%D7%95%D7%9E%D7%9A
16. <https://www.kibutz-poalim.co.il/product?c0=40532>
17. דפנה צמחוני, מדוע עלו רוב יהודי עיראק לישראל במבצע עזרא ונחמיה, ירושלים, 1991
18. דוד קזוז, מן חידקל והלאה, זכרונות מחייהם וקורותיהם של יהודי עיראק, ספרית מעריב, ישראל 2006
19. https://he.wikipedia.org/wiki/יהודית_קציר
- 20.

[https://he.wikipedia.org/wiki/%D7%A6%D7%99%D7%9C%D7%94_\(%D7%A1%D7%A4%D7%A8\)](https://he.wikipedia.org/wiki/%D7%A6%D7%99%D7%9C%D7%94_(%D7%A1%D7%A4%D7%A8))

21. شושלת צילה, על הדמויות ברומאן צילה, באתר הספרייה החדשה 11, במרץ 2013

المصادر:

1. לירנה נאבیرקوج, ריליטי אנד פרוٹ ان ליטרچر, פ&R יוניפרیس, المانيا 2013
2. یوسف اورن, سوکوت بسفروت هيسرائليت, کتر, یروشلايم 2004
3. یونا دافيد, محکريم بسفروت هعفريت بيمي هبينم, اونيفرسيتت تل ابیب 2004
4. بيناودا ليبدای, اوتوبيوگرافيا از ارايتنگ ستراتيجي ان بوستکولونيال ليتريچر, لندن 2015
5. ج. کرسل, لاکسيکون هسفروت هعفريت بدوروت هاحرونيم, هوتسات هکيبوتس هارتسي هشومير هتسعير, مرخفيا 1965
6. اوري برنشاطين, سفک حايبم, هوتسنت کتر, یروشلايم 2002
7. کرشون شاکید, تمونا کبوتسييت, کنرت زموره-دابیر, یروشلايم 2009
8. موشي کزنوت, لاکسيکون هسفروت هعفريت بهوفي, یروشلايم 2006
9. موقع ستيماٹسکي الالکتروني
10. راحيل سيدوف مزراحی, بتسبورني هکورال, هوتسنت بت اور, تل ابیب 2009
11. اهوفا فيلدمان, سنای لو کفوشا, عل سننت عتسميت بسفروت هعفريت بت زمننا, تموز, تل ابیب 2006
12. دان لائور, همافک عل هزيخرون, مسوت عل سفروت, حفرا وتريوت, سفريت افکيم هوتسنت عم عوفيد, تل ابیب 2009
13. الموقع الالکتروني أي ماکو
14. نورثروب فرای, اناتومي اوف کریسمس فور ايسسوايز, لندن 2001
15. داف سادان, عل عاموس عوز, ارحوت وشفيليم, مسا, عيون, حکر, تل ابیب, عم عوفيد 1977
16. الموقع الالکتروني لويکيبديا العبرية
17. الموقع الالکتروني لکيبوتس بولایم
18. دفنا تسمحوني, مدوع عالو روف يهودي عيراک لیسرائيل بمبتسع عزرا ونحميا, یروشلايم, 1991
19. دافيد کزاز, من حیدکل فهالا, سفريت معاريف, یسرائيل 2006
20. الموقع الالکتروني ليهودا کاتسير في الويکيبديا
21. شوشلت تسילה, عل هدمويوت برومان تسילה, اتر هسفريا هحاداشا, 11 بمارتس 2013

Bibliography:

1. Lrena Nabergoj. Reality and Truth in Literature. V&R Unipress. Germany 2013
2. yosof aorn, sogot bsfrot hesralet, ktr, eroshlem 2004
3. yona dvd, mhqrem bsfrot hevret bdorot hbenem, auniversitat tal avev 2004
4. Benaouda Lebdaï. Autobiography as a writing Strategy in postcolonial literature. London 2015

- .5g. qarsel, laksekun hsfrot hevret bdorot hahronem, hotsaet hqebots hartsi hshomer hser 1965
 .6aury branshtaen, sefq haeem, hotsat ktr, eroshlem 2002
 .7 Grshon sheqd, tmona qbotset, knrt, eroshlem 2009
 .8Musheh grnut, laqseqon hsufrem hevream bhuvh, eroshlem2006
 .9website of steimatzky
 .10Rhel sedof mzrahe, bzeferne hgoral, tal avev 2009
 .11Ahova Fldman, snaa la kvusha, tamuz, 2006
 .12Dan laor, hmaveq al vzkrun, am auved, tal avev 2009
 .13website of e-mago
 Northrop Frye, Anatomy of Cristism, Four Essays, London 2001 .14
 Dav sadan, al amos auz am auved, tal avev 1977.15
 16 .website of Hebrew wikipedeah
 17 . website of kibutz-poalim
 18 .Dfna zmhony, madoa alu rov ehudi Iraq lesrael, erushlem 1991
 .19Dved Qzz, mn hhedeql vhlal, esrael 2006
 20 . website of ehodet qzer
 .21shushlet zeal, al hdmoeot broman zeal, atr hsfreh hhdasha, 11 march 2013

الهوامش والاحالات:

- 1 . Lrena Nabergoj. Reality and Truth in Literature. V&R Unipress. Germany 2013. P. 33
 2 . يوسف اورن، سوغات في سيرة العبرية، كتر، يروشليم 2004، عم' 44
 3 . يונה دود. محקרים בספרות העברית בימי הביניים، אוניברסיטת תל-אביב 2004، عم' 73
 4 . Benaouda Lebda. Autobiography as a writing Strategy in postcolonial literature. London 2015. P. 11
 5 . אורי ברנשטיין: סופר ישראלי נולד בתל-אביב בשנת 1936، הוא מוסמך למשפטים של האוניברסיטה העברית בירושלים. הוא החל לפרסם שירים בשנת 1953 בעיתון מעלה. הוא גם כתב רומנים، בקורת ותרגומים. ברנשטיין כתב את:
 1. אביב ושברו 1955
 2. בעונה קצרה 1967
 3. עמק השווה 1979
 4. מן המקום החדש 1999
 5. מי שהוא 2014
 ראה:
 6. קרסל، לקסיקון הספרות העברית בדורות האחרונים، הוצאת הקיבוץ הארצי השומר הצעיר، מרחביה 1965، عم' 372.

^٦ . ספק חיים: רומן אוטוביוגרפי, יצא לאור בשנת 2002 בהוצאת כתר. זהו הרומן הראשון של המשורר אורי ברנשטיין.

^٧ . אורי ברנשטיין, ספק חיים, הוצאת כתר, ירושלים 2002, עמ' 9.

^٨ . אורי ברנשטיין, ספק חיים, שם, עמ' 76.

^٩ . אורי ברנשטיין, ספק חיים, שם, עמ' 146.

¹⁰ . שם, עמ' 33.

¹¹ . גרשון שקד, תמונה קבוצית, כנרת זמורה-דביר, ירושלים, 2009, עמ' 342.

¹² . רחל סידוף מזרחי: סופרת ישראלית נולדה בשנת 1938 בירושלים, למדה בבית ספר דתי כפר פינס. היא למדה את השירה והספרות העברית בירושלים. היא כתבה ספרות משנת 1989 ויצא לאור לה את הספרים:

1. חרוזי התב"ך 1989

2. חורפים ושמשות 1992

3. בצפורני הגורל 2003

4. בשחר היקיצות 2008

5. קריצת הפרפר 2013

ראה:

משה גרנות, לקסיקון הסופרים העבריים בהווה, ירושלים 2006, עמ' 316

¹³ . בצפורני הגורל: רומן אוטוביוגרפי יצא לאור בשנת 2009 בהוצאת בת אור. הספר מתאר את חיי הקהילות היהודיות במדינות הגולה בארצות קווקז, במזרח התיכון ובפלשתינה. הרומן גם מתאר את אהבתם העזה של היהודים לארץ ישראל וללשון הקודש העברית. ראה:

<https://www.steimatzky.co.il/%D7%A8%D7%97%D7%9C-%D7%A1%D7%99%D7%99%D7%93%D7%95%D7%A3-%D7%9E%D7%96%D7%A8%D7%97%D7%99%D7%91%D7%A6%D7%99%D7%A4%D7%95%D7%A8%D7%A0%D7%99-%D7%94%D7%92%D7%95%D7%A8%D7%9C.html>

¹⁴ . רחל סידוף מזרחי, בצפורני הגורל, הוצאת בת אור, תל-אביב 2009, עמ' 1.

¹⁵ . שירן מליק, יהודית, בצפורני הגורל, עיין:

<http://www.e-mago.co.il/Editor/literature-1775/htm>

¹⁶ . עמוס עוז: סופר ישראלי חשוב נולד בשנת 1939 בישראל, הוא בנו של יהודה אריה קלויזנר. סיים את לימודיו בירושלים ועסק בהוראה. משנת 1962 פרסם סיפורים קצרים בקשת, דבר ומאזנים. עוז הוא מגדולי הסופרים העברים בעת החדשה. הוא זכה בשורה של פרסים ספרותיים בישראל ובעולם,

בהם פרס ישראל (1998) פרס גתה (2005) פרס היינריך היינה (2008) והפרס להנצחת טולסטוי (2018). הוא פרסם את:

1. ארצות התן 1965
2. מקום אחר 1966
3. מנוחה נכונה 1982
4. המצב השלישי 1991
5. תמונות מחיי הכפר 2009 ועוד

ראה את:

אהובה פלדמן, שנאה לא כבושה, על שנאה עצמית יהודית בספרות העברית בת זמננו, תמוז, תל-אביב 2006, עמ' 164

¹⁷ . סיפור על אהבה וחושך: רומן אוטוביוגרפי מתאר בו הסופר עמוס עוז בגוף ראשון ילדותו בירושלים בתקופת המנדט הבריטי. למרות שהרומן כולל תיאור אישי אלא הוא כולל תיאור תרבותי ופוליטי. הרומן זה אחת מיצירות הספרות העברית הנמכרות ביותר. ראה:

<https://he.wikipedia.org/wiki>

¹⁸ . דן לאורי, המאבק על הזיכרון, מסות על ספרות, חברה ותרבות, ספרית אפקים הוצאת עם עובד, תל-אביב 2009, עמ' 336

¹⁹ . גרשון שקדי, תמונה קבוצית, שם, עם' 354

²⁰ . Northrop Frye, Anatomy of Criticism, Four Essays 2001, P. 311

²¹ . דב סדן, על עמוס עוז, ארחות ושבילים, מסה, עיון, חקר, תל אביב, עם עובד 1977, עמ' 133.

²² . ששון סומך: 1933-2019, נולד בבגדאד ושם התחנך. עלה לישראל עם משפחתו בשנת 1951. למד באונברסיטת תל-אביב והאונברסיטה העברית בירושלים שפה עברית והיסטוריה ובאונברסיטת אוקספורד. ששון סומך כתב אוטוביוגרפיה וביקורת ותרגם הרבה ספרים. ראה:

https://he.wikipedia.org/wiki/%D7%A9%D7%A9%D7%95%D7%9F_%D7%A1%D7%95%D7%9E%D7%9A

²³ . בגדאד אתמול: הוא רומן אוטוביוגרפי מאת ששון סומך. הוא יצא לאור בהוצאת הקיבוץ המאוחד בשנת 2003. הסופר מתאר בו את ימי נעוריו בבגדאד בירת עיראק שבה נולד וגדל עד גיל 17. הספר מתאר תקופה עלומה בחיי הקהילה היהודית בעיראק ומה שקרה לה בשנות הארבעים של המאה העשרים. ראה:

<https://www.kibutz-poalim.co.il/product?c0=40532>

²⁴ . מבצע עזרא ונחמיה: הוא מבצע קרוי על שמם של עזרא ונחמיה ממנהיגי היהודים בבבל בתקופת שיבת ציון. המבצע גם קרוי במבצע בבל או מבצע עולי בבל. במבצע זה עלו יהודי עיראק לישראל כחלק

ממבצעי העלאת יהודים בתחילת שנות החמישים של המאה שעברה. במהלך המבצע עלו לישראל יותר מ- 120000 יהודים ונותרו רק אלפים בודדים בעירי עיראק. ראה: דפנה צמחוני, מדוע עלו רוב יהודי עיראק לישראל במבצע עזרא ונחמיה, ירושלים 1991, עמ' 379-404.

²⁵. דוד קוזי, מן חידקל והלאה, זכרונות מחייהם וקורותיהם של יהודי עיראק, ספרית מעריב, ישראל 2006, עמ' 112

²⁶. יהודית קציר, סופרת ישראלית, נולדה בשנת 1963. למדה ספרות באוניברסיטת תל-אביב. החלה את הקריירה הספרותית שלה בשנות השמונים ממאה שעברה. קציר זכתה בפרס ראש הממשלה ליצירה בשנת 1996 ו 2007, ופרס ויצ'ו הצרפתי בשנת 2004, ופרס היצירה הציונית בשנת 2014 על הרומן האוטוביוגרפי צילה. מיצירותיה החשובות:

1. סוגרים את הים
2. למאטיס יש את השמש בבטן
3. הנה אני מתחילה
4. סיפורי חיפה
5. סיפורי תל-אביב

ראה:

https://he.wikipedia.org/wiki/יהודית_קציר

²⁷. צילה: הוא רומן אוטוביוגרפי של המספרת הידועה יהודית קציר יצא לאור בשנת 2013, הגיבורת של הרומן היא סבתא רבתא צילה רמברג מרגולין שהיתה החיים שלה בגולה ובארץ היא הרקע ההיסטורי של הרומן ששזכה להצלחה רבה והופיע ברשימות רבי המכר בישראל. הספר הזה זכה בפרס שרת התרבות בתחומי היצירה הספרותית ליצירה בתחום הציונות. ראה את:

[https://he.wikipedia.org/wiki/%D7%A6%D7%99%D7%9C%D7%94_\(%D7%A1%D7%A4%D7%A8\)](https://he.wikipedia.org/wiki/%D7%A6%D7%99%D7%9C%D7%94_(%D7%A1%D7%A4%D7%A8))

²⁸. שושלת צילה, על הדמויות ברומאן צילה, באתר הספרייה החדשה 11, במרץ 2013